
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Књига DCLXXIV

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 58

СТАРΟΣЛОВЕНСКИ ОДБОР

MIKLOSICHIANA
VICENTENNALIA

ЗБОРНИК У ЧАСТ ДВЕСТОТЕ ГОДИШЊИЦЕ
РОЂЕЊА ФРАНЦА МИКЛОШИЧА

Примљено на IX скупу Одељења језика и књижевности од 22. октобра 2013.
године на основу реферата академика Александра Ломе и дописног члана
Јасмине Грковић-Мејџор

Уредници

дописни члан

ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЦОР

академик

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

БЕОГРАД

2013

Јасна Влајић-Поповић

МИКЛОШИЧ И ПОЗАЈМЉЕНИЦЕ – О ГРЕЦИЗМИМА*

У раду се корпус грецизама тумачених у Миклошичевом етимолошком речнику словенских језика (SEW) пореди са оним који садржи његова ранија студија о позајмљеницама у словенским језицима (FW). Разлике између елементарне близу стотину парова једнаких или аналогних одредница разврставају се у неколико скупина, од којих највећа броји седамдесетак речи (међу њима 52 српске или старосрпске) које, иако су већ биле обрађене у FW, нису ушле у SEW. Сачињена је и статистика речи из FW које су Фасмер и/ли Скок пропустили да обраде зато што нису имали увид у ту студију, као и оних за које им, из истог разлога, недостају одређени детаљи Миклошичевих тумачења изложени само у FW.

Кључне речи: словенска етимологија, етимолошки речник, позајмљеница, грецизам, српски језик, Миклошич / Miklosich.

0. Сви почеци модерне етимолошке лексикографије, па и озбиљних етимолошких истраживања уопште – словенских али и балканских језика – везују се за Фран(ц)а Миклошича. То је чињеница која се тешко може довољно јако истаћи.

0.1. У време када се појавио, 1886. године, Миклошичев етимолошки речник словенских језика, *Slavisches etymologisches Wörterbuch* (= SEW) био је прекретница – и до данас остао јасно оцртано размеђе – у историји словенске етимологије: укупни обим, ширина захвата у све словенске језике, паралеле у осталим сродним и суседним језицима, представљали су дотад невиђено достигнуће у свету славистике.

0.2. Начин на који су ранија Миклошичева дела – збирке докумената, описни речници као и све његове претходне студије о утицајима словенских језика на суседне језике (првенствено на балканске: румунски, албански, новогрчки као и на мађарски), а нарочито проучавање турцизама у словенским језицима – утицала на састављање капиталног речника словенских језика, могао би бити предмет посебних проучавања читавих тимова истраживача.

* Овај чланак је резултат рада на пројекту „Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика” (бр. 178007), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Овде нас занима једна студија која се од осталих, по правилу двојезичних, због свог вишејезичног садржаја, издваја тако да би се могла сматрати својеврсном „пробном свеском” Миклошичевог речника. То је *Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen* (= FW), објављена у Бечу 1867, готово две деценије раније него SEW, обима 68 страна са неких 1827 одредница, пропраћена кратким али изузетно садржајним поговором у коме је Миклошич сажео своје погледе на проблематику класирања алоглотске лексике и типова позајмљивања.

1.1. Није чудо што се FW налази на списковима литературе готово свих потоњих етимолошких речника словенских језика, од Бернекера до данас. Логично је и што тај наслов није ушао у прасловенске етимолошке речнике, SP и ЭССЯ (пошто чак и малобројне општесловенске позајмљенице углавном немају прасловенску старину), али изненађење представља – нарочито из перспективе српског језика – чињеница да ту студију није користио Петар Скок у етимолошком речнику, као ни Макс Фасмер за монографију о грецизмима у српско-хрватском (уп. СКОК, VASMER).¹

1.2. На основу тог сазнања настала је идеја да се упореде FW, као претходница потоњег речника, и сам SEW. Поређење је ограничено на грецизме, као досад најбоље етимологисане позајмљенице у српском језику (укључујући старосрпски),² пошто се историјат проучавања тих речи након Миклошича, осим код Скока, може пратити и код Фасмера.³

1.3. Овде не можемо улазити у све опште одлике FW и SEW, као ни у разлике међу њима⁴ које се одражавају на третман позајмљеница,

¹ Ову необичну и неславну „традицију” досад је следио и ЕРСЈ, али убудуће ће она бити прекинута.

² Термин „старосрпски” у овом раду се користи – у складу са Миклошичевом праксом – тако да поред правих старосрпских потврда укључи и књишке, српкословенске грецизме.

³ Недуго после SEW појавиле су се Мејерове новогрчке студије (MEYER 1894; 1895). Затим је протекло пола века до првог систематског описа корпуса грецизама у једном словенском језику – српско-хрватском (Фасмерова монографија из 1944. убрзо је драгоцено допуњена материјалом опсежних студија Ивана Поповића (Поповић 1953; 1955), да би уследила дела посвећена грецизмима у македонском (Талховски 1951; Аргировски 1998) и бугарском језику (Филипова-Блирова 1969). Како је Скоков речник већ завршен, а и рад на БЕР ће ускоро бити окончан, могло би се рећи да су грецизми у јужнословенским језицима релативно добро истражена класа позајмљеница.

⁴ Пада у очи да је у одредницама FW обично прегледније означен етимон (он се тамо по правилу налази одмах иза друге црте, док у SEW стандардно, мада не увек, стоји на крају низа наведених облика). Осим тога, у FW се често бележи и извор наве-

па и грецизама. Али треба имати у виду да Миклошич самога себе „није увек читао”, тј. он у потоњи речник није пренео све из претходног глосара: нити је преузео цео инвентар речи, нити читав садржај одредница (осим у случају неколико најкраћих), нити је задржао све наслове. Нема ту сензационалних разлика, али има пропуштених детаља или сасвим изостављених речи. У овом раду то се таксативно излаже (у тексту) и кратко коментарише (у напоменама) (§ 2.2.–2.8.), а затим и статистички резимира (§ 3.0.). Контролне референце за српски језик, који је у фокусу наше пажње, јесу VASMER и SKOK (по изузетку ОС и ЕРСЈ) а за остале језике одговарајући етимолошки речници.⁵

1.4. Миклошич је поставио темеље словенске етимолошке лексикографије али не и обрасце формалне структуре одредница. Његова лапидарност уме да буде на уштрб јасноће и прецизности, што се на различите начине испољава код домаћих речи а нарочито може бити збуњујуће⁶ код позајмљеница (в. и нап. 4).

2. Немали инвентар разлика између два корпуса да се свести на барем осам основних типова. Неке се разлике могу сматрати за о ч е - к и в а н е – то су оне када је у SEW дошло до напретка у односу на

дених облика – за словеначке, бугарске, српске (поред Вука и Даничића, Миклошич као извор српских речи узима и Микаљу – в. нап. 10), понекад и руске и украјинске. Неретко даје и сопствени коментар а понекад дискутује о туђим решењима, нарочито у случајевима речи које су у словенске језике продирале са различитих страна. Осим тога, упркос одређењу *словенски* у наслову, Миклошич у FW, нпр. код балканизма, у истом низу са словенским облицима наводи и речи из несловенских балканских језика пореклом од истог предлошка. Тај је принцип у SEW променио, тако што пандане из несловенских језика наводи иза етимона, али ни ту није сасвим доследан. Понајвећи проблем, који ни до дан-данас није задовољавајуће решен, јесте третман континуанти различитих путева позајмљивања (нпр. заједнички или одвојени третман пољ. *far* и стерп. *īanos*, оба у крајњој линији од гр. *φάρος*, *φάρος*, или у оквиру истог језика, с.-х. *сийа* и стерп. *сийија* и сл., в. § 2.7.4., § 2.7.6.).

⁵ То су ФАСМЕР за руски, БЕР за бугарски, ESJS за старословенски, према потреби и неки други (ЭССЯ, SP, ЕРСЈ, ОС, BEZLA), а на крају SOPHOCLES (ако је битан средњегрчки облик) и ANDRIOTIS за новогрчки језик. Како ни речници који су то дело имали у виду (БЕР, ФАСМЕР), не цитирају експлицитно FW иако често доносе тумачење истоветно ономе које је тамо дато, то одсуство овде се не евидентира.

⁶ За коментаре који следе важи општа ограда од свих изречитих тврдњи због Миклошичеве праксе да не користи данас уобичајени знак [<] већ само дугу црту [-] што је у FW обично еквивалентно [<] (понекад непосредни извор стоји на првом месту, а грчки иза њега), док је у SEW грчки као крајњи етимон стандардно на последњем месту, а иза дуге црте [-] долазе паралеле основном словенском грецизму у осталим – не само балканским – језицима!

претходну студију (cf. § 2.1–2.4). Међутим, испоставило се да постоји и неколико типова неочекиваних разлика, када је развој ишао у негативном смеру те су решења у FW на различите начине боља него у две деценије познијем SEW (cf. § 2.5.–2.8). Другим речима, ти се случајеви могу означити као „Миклошич није читао самог себе”.

2.1. FW уопште не садржи грецизам – SEW га има.

Таквих речи има око триста, што је оквирна бројка коју смо добили умножавањем резултата подробног поређења сегмената на четири „типично грчка” слова (која према искуству са другим изворима садрже највећи проценат грецизама). Примера ради, на слово *a-* SEW садржи 29 речи којих нема у FW (обрнуто само 1, уз 24 заједничке), на слово *j-* 4 (обрнуто исто 4, уз 6 заједничких), на слово *k-* 42 (обрнуто 13, уз 47 заједничких), на слово *c-* 21 (обрнуто 18, уз 21 заједничку) итд. Оно што изненађује јесте релативна бројност, скоро 70, речи у супротној категорији – оних које FW садржи док су у SEW изостале, уп. § 2.8.).

2.2. FW не помиње грчки облик – SEW га наводи.

2.2.1. FW 109 s.v. **margeta**,⁷ *margetica*, *marjetica* nsl. – it. *margherita*, fz. *marguerite*, nhd. *Margaretenblümchen* vs. SEW 183 s.v. **margeta** nsl. ‘bellis perennis’ – it. *margherita*, гр. μαργαρίτης. ▼За претходно већ тачно дат непосредни предлогач, у SEW се наводи његов крајњи етимон.⁸

2.2.2. FW 119 s.v. **поръ** asl. ‘sacerdos’, nsl., bug., kroat., serb., etc. – ahd. *phafo*, schon in das goth. aufgenommen vs. SEW 258 s.v. **popŭ** asl. *popъ*, nsl., b., s., č., p. *pop* etc. Ein pannonisches Wort: ahd. *pfaffo*. Dieses wird jetzt auf гр. παπᾶς (*pāpa*) ‘clericus minor’, nicht auf *pāpa* zurückgeführt. ▼Разлику између FW и SEW треба схватити као одраз другачијег избора етимона (в. и § 3.2.), што је дуго било отворено питање словенске етимологије.⁹

2.2.3. FW 133 s.v. **trglja** serb. ‘piscis marini genus’ vuk; *triglja* mik.¹⁰ – it. *triglia* vs. SEW 360 s.v. **trelja** nsl. *trlja* ‘mullus barbatus’ – it. *triglia*, гр. τρίγλη. ▼За претходно већ тачно дат непосредни предлогач, у SEW се наводи

⁷ Подвучене су речи за које нема српских примера.

⁸ Тако и BEZLAJ 2: 168 s.v. *marjetica*; такође DELI: 721.

⁹ VASMER Ø, свакако због уверења да *īoi* није грецизам (али није пропустио 109 s.v. *paraz* < *παπᾶς* „вероватно тур. посредством”, 121 s.v. *popadija* „директно од гр. *παπαδιά*”); SKOK 3: 8–9 разлаже зашто реч [на Балкану] јесте грецизам; SOPHOCLES: 839; ANDRIOTIS: 262: нгр. *παπάς* < сргр. *παπᾶς*.

¹⁰ Иза скраћенице **mik.** стоји Микаљин речник – пошто је Микаља за основу свог речника узео „босански” тј. штокавски дијалекат, а за Миклошича је очито штокавски = српски.

његов крајњи етимон; промена наслова у складу је са – иначе нејасном – заменом срп. потврда словеначком.¹¹

2.3. FW има непотпуно или непрецизно тумачење, реконструкцију, документацију – SEW то поправља тј. даје више, боље, прегледније.

2.3.1. FW 81 s.v. **cintrom** nsl. ‘coemeterium’, kr. *cimiter*, serb., aserb. *кимийициро*, klruss., pol. – lat. *coemeterium*, gr. κοιμητήριον vs. SEW 147 s.v. **kumitira** asl. ‘Friedhof’, nsl. *cintor*, *cintorom*, kr. *cimiter*, *cintor*, slk. *cintor*, р. *cmentarz*, klr. *cmynтар* – Aus gr. κοιμητήριον, lat. *coemetirium*, magy. *czinterem*, rm. *cintirim*. ▼Промена наслова у SEW у складу је са новоукљученим стсл. примером (мада се коси са осталима) и са експлицирањем гр. етимона. Нејасно остаје одсуство из SEW стгрп. потврде.¹²

2.3.2. FW 88 s.v. **furunъ** bulg., serb. – gr. φοῦρνος vs. SEW 59 **furunū** b., s. – türk. *furun*, ngr. φοῦρνος, lat. *funus*. ▼Друго извођење несумњиво је прецизније.¹³

2.3.3. FW 111 s.v. **mramorъ** asl. ‘marmor’, nsl., bulg., serb. *mramor*, serb. *mermer*, klruss., *marmur*, rus. *mramorъ* ... – lat. *marmor*, ahd. *marmul*, mhd. *marmer*, gr. μάρμαρος ‘Stein, Felsblock’ vs. SEW 183 s.v. **marmorū** (mormorū) asl. *mramorъ* ‘marmor’, etc. b. s. *mramor* neben dem türk. *mermer*, č., р., etc., rus. *mramorъ*, *mormorjanъ* adj. – magy., lit., ahd., lat., gr. μάρμαρον. ▼Промена наслова одреднице у SEW (тако да он одговара старословенском, а не слн., срп., буг., рус. савременим облицима), сходно пракси да се ту етимон даје на крају низа (в. нап. 4), значи да се реч тумачи као грецизам,¹⁴ уз прикладно помињање турског пандана.

¹¹ Тако и VASMER: 123 s.v. *priglja*, 144 s.v. *trigla* („У основи лежи нгр. τρίγλα, τριγλί или одатле позајмљене влат. *trigla*, ит. *triglia*“); СКОК 3: 501 (добро тумачи, али се пита откуд *pr-* < *tr-*; има VASMER GL: 123, 144); ANDRIOTIS: 373 τριγλί < стгр. τριγλή; за детаље о варијететима овог ихтионима на Јадрану (где означава две врсте рибе, *Mullus barbatus* и *Mullus surmuletus*), као и о пореклу грчке речи, в. VINJA 1986: 269–278, § 18.1.1. нн.

¹² Такође VASMER Ø; у том облику (који одудара и од наслова одреднице у FW) нема ни СКОК 1: 255–256 s.v. *cemeter* (тај облик изводи из мађ. – отуд и слн., рум., укр.); нема ни Даничић. Стгрп. *кимийициро* из Хиландарског типика, према рукопису из XIV века, доноси Ми LP 286.

¹³ Тако и СКОК 1: 538 s.v. *furun* m. (XVIII век) = *furuna* f. „чисти турцизам од нгр. φοῦρνος ... Вукова *фуруна* је унакрштање турцизма *фурун* са старијом посуђењем *фуруна* < влат. **furui*, где је завршетак *-и* идентификован са акузативом женског рода“ (нема VASMER GL); другачије VASMER: 60 *furuna* < φοῦρνος < лат. *furno* (чак истиче да је Бернекерovo извођење директно из османског мање вероватно); SOPHOCLES: 1150–1151; ANDRIOTIS: 405 < лат. *funus*.

¹⁴ Због своје српско-хрватске перспективе, Фасмер и СКОК, и не знајући за FW, имају исто решење као тамо: VASMER: 101 (чак цитира Ми EW: 183); СКОК 2: 462 „Стара

2.3.4. FW 104 s.v. **lampa** asl. *lam̃bada*, bug. *lambadъ*, aserb. *lambada* etc. – it. *lampa* aus *lampana* für *lampada*, mhd. *lampe*, lat. *lampas*, gr. λαμπάς vs. SEW 160 s.v. **lamūbada** – gr. λαμπάς, it. *lampa*, alb. *lampade*, mhd. *Lampe*. ▼Уз адекватнији наслов одреднице (који одговара датим примерима), у SEW се јасно истиче гр. етимон.¹⁵

2.3.5. FW 113 s.v. **navao** m., gen. *navla*; *navlum*, serb. ‘naulum’ – it. *naulo*, *nolo*, lat. *naulum*, gr. ναῦλον vs. SEW 211 **navlo**, *navl̃m* b. ‘naulum’, *navlosvam*. vb., s. *navao* ‘naulum’ – gr. ναῦλον... ▼Уз адекватнији наслов одреднице (који је у складу са додатним буг. примерима тј. не базира се, као у FW, само на срп. потврди), у SEW се јасно истиче гр. етимон (уз замену редоследа као у случају *lamīa* : *lamīada*).¹⁶

2.3.6. FW 113 s.v. **nafora** bulg. ‘sacra oblatio, hostia’, [срп. *нафора*], alb. *nafor*, rum. *anafor̃* – gr. ἀναφορά vs. SEW 3 **anafora**, *nafora*, asl. ‘hostia’, s. *napora*, *navora* – gr. ἀναφορά, alb. *nafor*. ▼Промењени наслов је ближи изворном лику, али не одговара реално посведоченим облицима (управо румунски на *a-* није наведен). Док су у FW срп. потврде сасвим изостале, у SEW недостаје само она са *-φ-*.¹⁷

2.4. FW има погрешно тумачење – SEW то исправља.

2.4.1. FW 97 s.v. **kirija** f. serb. ‘merces conducti’ vuk, bulg. *kirija*, verk. 368, *kiradžija*, milad. – gr. κωρατζής vs. SEW 116 s.v. **kirija** b., s. ‘miethe’, *kiridžija* – türk. *kira*.¹⁸

2.5. FW има погрешно тумачење – SEW такође погрешно.

посуђеница из балк. латинитета: лат. *marmor* < гр. μάρμαρος” (нема VASMER GL); ФЛАСМЕР 2: 668 s.v. *marmor* < цел. (као и струс. струс. *морморъ*) < лат. *marmor* < гр. μάρμαρος; ANDRIOTIS: 200 μάρμαρο < μάρμαρος. Једино БЕР 4: 280 полази непосредно од грчког – с правом, јер бисмо из латинског имали **мрамър*.

¹⁵ Иначе је такав редослед нетипичан за SEW (као што је управо код ове речи нестандардан и за FW), уп. и VASMER: 88 s.v. *lambada*; СКОК 2: 265–266 s.v. *lampa*; ANDRIOTIS: 181 s.v.v. λάμπα, λαμπάδα.

¹⁶ Уп. и VASMER: 102 s.v.v. *naṽklerь*, *navo* (Теодосије; Вук, Дубровник) – даје гр. етимон, али дозвољава и могућност романског посредства; СКОК 2: 507 s.v. *navao* (нема VASMER GL); БЕР 4: 460 – без Скока, уз примере других балк. језика; SOPHOCLES: 778 ναῦλον (ναῦλον) ‘to let a ship; to hire a ship’; ANDRIOTIS: 227.

¹⁷ Независно од Миклошича (кога не цитирају) очито због старосрпских облика на *a-*, тако су одреднице насловили VASMER: 43 (s.v. *anafora* наводи и облике са аферезом) и СКОК 1: 39 (s.v. *anafora* даје све, наводи и VASMER GL: 43); БЕР 4: 565 s.v. *нафор*; SOPHOCLES: 156; ANDRIOTIS: 21.

¹⁸ Уп. и СКОК 2: 83–84. Као турцизам он наводи и гр. κωρατζής, мада је та реч у грчком изгледа само дијалекатска – стандарни је речници (ЛКНЕ; ANDRIOTIS) не региструју; БЕР Ø.

2.5.1. FW 94 s.v. **jetika**, serb. *jektika* ‘hectica’, pol. *hektyka*, rum. *hektikъ*, *oftikъ* – lat. *hectica*, gr. ἑκτικῆ, nhd. bair. *Ettich* vs. SEW 105 s.v. **jetika**, nsl. ‘schwindsuch’, b. *ohitik* – lat. *hectica*, gr. ἑκτικῆ. ▼ На оба места одреднице су погрешно насловљене према немачко-баварском фонетизму са -*ū*- уместо са -*kiū*- на шта, осим бугарског (*xū* < *kiū* < кт), указују и срп. и рум. облици (*φū* < *xū* < *kiū* < кт) који су у SEW изостали.¹⁹

2.5.2. FW 87 s.v. **far** nsl. ‘sacerdos’ trub., *fara* ‘parochia’, pol. *fara*, oserb. *farar* ‘parochus’ – mhd. *pharre*, mlat. *parochia*, gr. παροικία, angl. *parish*, pol. *parafija*, klruss. *parachvyja*, serb. **parok**, rum. *paroch* vs. SEW 57 s.v. **far**¹, nsl. *far* ‘Priester’, etc., č., p., os., ns. *fara*, klr., wr. *fara* – ahd. *pfarra*, lat. *parochia*, gr. παροικία, gm. *paroch*, s. **parok**, klr. *parachvyja*. ▼ На оба места одредница је формирана као германизам (што она у западнословенским језицима и јесте). Необично је што ни FW ни SEW не дају грчку именицу као етимон тог германизма већ само као један у низу облика. Тако се десило да и срп. *парок* ‘парох’, као несумњиви грецизам, не само да нема сопствену одредницу, већ је оба пута неадекватно смештен, између назива за свештеника и за област у његовој надлежности (уп. § 3.2.).²⁰

2.5.3. FW 118 s.v. **pirun** serb. ‘furca’ – it. dial. *pirun*, ngr. περούνη vs. SEW 247 s.v. **pironū** b. *piron*, s. *pirun* – alb. *pirun*, gm. *piron*, ngr. πηρούνη, it. dial. *pirun*. ▼ Корекција наслова одредница и прикладнији фонетизам гр. речи не уклањају проблематичност извођења балканских облика од италијанског дијалектизма уместо из грчког.²¹

2.5.4. FW 118 s.v. **podrumъ** serb. ‘tabulatum infimum, cella vinaria’ – gr. πουδροῦμι, μπουδροῦμι (bei vent. ohne Bedeutung angeführt), türk. ‘cella vinaria’ vs. SEW 253 s.v. **podrumъ** asl. ‘hippodromos’, b. ‘Keller’, kr., s. ‘cella vinaria’: Die Bedeutung ‘Keller’ macht schwierigkeiten. ▼ Наравно да је тешко изводити значење ‘подрум’ од ‘тркалиште’ – овде је по среди забуна

¹⁹ С обзиром на праксу да у FW непосредни етимон стоји одмах иза дуге црте, а у SEW на крају, из једнаког редоследа лат. и гр. облика у оба извора нејасно је шта се сматра изворном речи. Уп. Скок 1: 770 s.v. *jektika* < ἑκτικός, где прелаз *je* > *o* тумачи као домаћи развој (нема VASMER GL). Од нешто друкчијег, новогрчког облика полазе VASMER: 104 s.v. *ohitka* < ὀχτικός; БЕР 4: 986 s.v. *охтика* < ὀχτικός; уп. и ANDRIOTIS: 257 ὀχτικός < ἔχτικός < стгр. adj. f. ἑκτ-ικῆ (scil. νόσον) < ἐξίς.

²⁰ Можда је ово условило да VASMER Ø; Скок 2: 610 s.v. *paroh* претпоставља укрштање *пароикία* ‘диецеза’ и *пáроχος* (< *παρά* и *ἔχω*) ‘јавни службеник’.

²¹ Углавном тако и VASMER: 117 (има и облике *йирон*, *йерун* итд. – допушта и могућност ром. посредства на Приморју); Скок 2: 643 s.v. *peron*¹ такође помиње ту могућност, мада наводи и стгрп. *йирунь* (1466); БЕР 5: 255 s.v. *пирон* (низ дијал. варијанти); ANDRIOTIS: 280 πηρούνη уп. πηρούνη, 282 πηρούνη < περόν-ιον < стгр. περόνη.

око полазне грчке речи: није у питању ἵπλόδρομος ‘(коњско) тркалиште’ него ὑπόδρομος ‘подрум, доња просторија’.²²

2.6. FW има грчки о б л и к – SEW га уопште не садржи.

2.6.1. FW 80 s.v. **burja** (у свим слов. језицима ‘бура, олуја’) – vgl. гр. βορέας vs. SEW 24 s.v. **burja** asl., nsl. *burja*, b., s. *bura*, etc. – lit. *būrīs* ‘schauer’. ▼ Већ формулација у FW указује на уздржаност²³ у извођењу из грчког, док SEW нема гр. облик.²⁴

2.6.2. FW 83 s.v. **defter** russ., [срп. *џефџер*], гр. διφθέρα – tur., pers. *defter*, mong. *depter* vs. SEW 347 s.v. **tepter** b., s. ‘Schreibtafel’. ▼ FW ипак садржи грчку реч (мада у истом рангу са руском, као да обе потичу из турског), док је SEW и не помиње.²⁵

2.6.3. FW 84 **dolfin** asl., kr., *dupin*, serb. *duplin* mik. – гр. δελφίν, lat. *delphinus* vs. SEW 40 s.v. **delpinū** s., kr. *dupin* – lat. *delphinus*.²⁶ ▼ Одсуство гр. речи из SEW у складу је са променом наслова, али не и са фонетизмом наведених потврда, од којих је изостављена управо старословенска према којој је формиран наслов у FW.

2.6.4. FW 89 s.v. **gajtan** serb., bulg., russ., ngr. γαϊτάνι – türk. *ghaitân* vs. SEW 60 s.v. **gajtanū** s., b. *gajtan* ‘Schnur’ – türk. *gajtan*. ▼ Одсуство гр. речи из SEW одражава став да је у питању турски етимон, што фактички стоји и у FW где се гр. реч наводи – али у истом низу са словенским, као да су све турског порекла.²⁷

²² Тако о овоме и VASMER: 119 < ὑπόδρομος; Скок 1: 442–443 (има VASMER GL: 54, 119); БЕР 5: 467 < ὑπόδρομος. Ипак је статус речи у самом грчком, и са аферезом почетног вокала и без ње (уп. нпр. код Сенца: ὑπόδρομος поет. ‘који под ноге долази’ или ὑπόδρομιј ‘скровиште, јазбина; сигурна лука, затон’ како наводе LIDDELL – SCOTT), данас неизвестан с обзиром на њено одсуство из новијих речника (SOPHOCLES Ø; ANDRIOTIS Ø; АКНЕ Ø).

²³ Као што сам објашњава у Поговору, Миклошич скраћеницом vgl. ‘упореди’ испред појединих страних речи изражава своју недоумицу око исправности повезивања словенске речи са дотичним етимоном (FW: 140).

²⁴ Стога и VASMER Ø; Скок 1: 238b наводи извођење из грчког као једну од могућности, али верује да се псл. реч укрстила са италијанизмом гр. порекла; Фасмер 1: 250 грчки етимон и не помиње.

²⁵ Уп. VASMER: 140 s.v. *tefter* (без Ми EW); Скок 3: 451–452 s.v. *tefter* (без VASMER GL, има Ми EW: 347). Обојица држе (изгледа независно један од другог – Скок у литератури нема Фасмера, а Миклошич то није рекао) да је срп. *џефџер* турцизам пореклом од гр. διφθέρα.

²⁶ Овакво тумачење у SEW условило је, изгледа, одсуство речи у VASMER Ø, док Скок 1: 459 s.v. *dupin*, што је у Приморју далматороманска и млетачка реч, помиње и учену *делфин* < лат. *delphinus* < гр. δελφίς, -ίνος; ANDRIOTIS: 77 δελφίνι < стгр. δελφίν.

²⁷ И VASMER: 60 довољава тур. посредство у преузимању гр. речи; Скок 1: 544–545 „Балк. турцизам непознатог подријетла ... турска ријеч ... преко грчкога из италијан-

2.6.5. FW 111 s.v. **mnihъ** asl. ‘monachus’, nsl. *menih*, *mnih*, aserb. *mnih*, danič., aruss. *mnihъ* nest., pol., oserb. *mnich*, nserb. *mich*, lit. *mnikas*, *minikas*, let. *mūks*. – ahd. *munic*, mhd. *münich*, nhd. *Mönch*; asl., russ. *monachъ* etc. unmittelbar aus dem gr. [μοναχός] (проред ЈБП) vs. SEW s.v. 207 **mūnichū** asl. *mnihъ*, ugspr. *тънихъ*, as. *mnihъ* etc. – lit. *mnikas*, *minikas*, let. *mūkis*, ahd. *munic* aus *monachus*, daneben *monahъ* [sic!]. *mūnichū* is ein panonisches Wort (проред ЈБП). ▼Док се у FW бар имплицитно (преко руског) помиње гр. μοναχός, у SEW нема ни назнаке да је панонизам *mūnichū* (отуд и корекција наслова одреднице ?) преко лат. *monachus*, заправо грчка реч²⁸ – као да се рачунало са постојањем одреднице **monachъ* у којој би све било објашњено (уп. § 3.2.).

2.6.6. FW 116 s.v. **pardosъ**, *pardъ*, *pardusъ* asl., nsl., [стсрп. *ūpar’ducyъ*], čech., pol., aruss. – gr. *πάρδος*, lat. *pardus* vs. SEW 232 s.v. **parūdosū** asl. *pardosъ*, *parъdusъ*, *parъdъ*, nsl. *pardus*, s. **pard** ... – mhd. *pardo*, nhd. *pardus*. ▼Овде „Миклошич није читао самог себе”.²⁹

2.6.7. FW 119 s.v. **поръ** [...] ngr. *παπαδιά*, serb. *popadija*, klr. *popad’a* – без етимона vs. SEW 258 s.v. **порū** ... asl., b., [срп.] *popadija*, p. *popadya* aus dem klr. – без етимона. ▼Грчка реч у FW стоји тек упоредо са срп. и укр. облицима, а не као етимон; одсуство одговарајућег етимона у тумачењу основне речи у SEW (в. § 2.2.2.) отклања помисао да је изостанак гр. предлошка за ову изведеницу само техничка омашка (питање је како би се она тумачила да јој је посвећена засебна одредница).³⁰

2.6.8. FW 119 s.v. **poroda** asl. ‘paradisus’, [стсрп. *ūporoda*]. – Wahrscheinlich entstellt aus gr. *παράδεισος*, lat. *paradisus*, nsl. *paradiž*, mhd. *paradise* vs. SEW 259 s.v. **poroda** asl. ‘paradisus’ – Wohl eine Verunstaltung des fremden Wortes. ... ▼Овде је, пре него ли случај кад „Миклошич није

скога придева *gaetan* од имена града *Gaeta*, али нема доказа да су се овдје правилни гајтани”. БЕР 1: 225 преко гр. *γαϊτανόν* од срлат. *gaitanum*, келтског порекла; SOPHOCLES Ø; ANDRIOTIS: 60: *γαϊτάνι* < сргр. *γαϊτανόν* < лат. *gaitanum* (по Локочу < тур. *ğaitan* < ар. *hitān*; према Г. Хелмрајху по етнику келтског порекла).

²⁸ Тако VASMER: 100 s.v. *monah* нема стсрп. *мних*; SKOK 2: 453 s.v. *monah* наводи стсрп. *мних* (нема VASMER GL); BEZLAJ 2: 177; према ESJS: 512 s.v. *тънихъ* великоморавска реч < ствнем. *munih* < влат. *tonicus* < лат. *monachus* < гр. *μοναχός*, уз напомену, без посебне одреднице, да су стсл. *monachъ* итд. директно из грчког.

²⁹ Иако SKOK Ø; уп. VASMER: 111 s.v. *par’ducyъ* стсрп. ‘пантер’; ФАСМЕР 3: 206 s.v. *пардус*, струс. *пардусъ* < гр. *πάρδος* – да присуство *-уъ* није (упркос Преображенском) доказ порекла од лат. *pardus*, уп. *уксуъ*; SOPHOCLES: 854 *πάρδικος* adj. of *πάρδος* or = *Παρθικός*; ANDRIOTIS Ø.

³⁰ Тако VASMER: 121 и БЕР 5: 522–523; SKOK 3: 8–9 s.v. *pop*; SOPHOCLES Ø; ANDRIOTIS: 262.

читао самог себе”, у питању промена мишљења, због чега су из SEW, осим грчког, изостале и друге потврде дате у FW.³¹

2.6.9. FW 119 s.v. **porta** aserb. ‘domus hospitum’ danič., bulg. *portъ*, klruss. *firta*, *chvirkа*, nserb. *porta*, pol. *forta*, *fortka* – ngr. πόρτα, lat. *porta*, rum. *poartъ*, mhd. *phorte*, nhd. *Pforte*. vs. SEW 260 s.v. **porūta** asl. *porъta* ‘Thor’, *porъtatisa*, b. s. *porta*, č. *porta*, ... p. *porta*, *forta* klr. *chvortka*, *forta* – ahd. *pforta*, and. *port*, finn. *portti*. ▼ Чак и ако ово јесте случај кад „Миклошич није читао самог себе” (те је у SEW изоставио гр., лат. и рум. облике из FW), нејасно је зашто у SEW одредница посвећена германизму садржи стел., буг. и срп. потврде. Пример за неразграничавање путева позајмљивања.³²

2.7. FW има више/боље – SEW мање/лошије, другачије (чак и погрешно).

2.7.1. FW 74 s.v. **ambis** m. serb. ‘abyssus’ vuk, *ambisati se* vb. ‘dirumpi’, it. *abisso*, mhd. *abyss*, alb. *avis* – gr. ἄβυσσος mit eingeschaltetem *m* und dadurch bewirkter Verwandlung des *v* in *b*, wie in serb. *alempije* ἄλλοπιος, *čempres* cypressus; *komendijaš* commoedus vs. SEW 3 **ambisū**: s. *ambis* ‘abyssus’. Vergl. *ambisati se* ‘bersten’ – gr. ἄβυσσος. ▼ Исцрпан фонетски коментар из FW није ушао у SEW (као ни у друге речнике који су се само на њега ослањали).³³

2.7.2. FW 81 **crъky** f. gen. *crъkve* asl. ‘ecclesia’, nsl., kroat., serb., russ. etc. – ahd. *chîrihhâ* ... nach einigen aus κυριακόν, nach andern aus [lat.] *circus* vs. SEW 28 [...] das d. Wort wird mit gr. κυριακόν in Zusammenhang gebracht. ▼ Необичан је коментар да се немачка реч доводи у везу са гр. κυριακόν – као да је у питању нека флуидна релација, а не директно порекло.³⁴

³¹ Тако VASMER: 121 s.v. *poroda* (стсрп., XIV в.) < παράδεισος (уз могућу пучкоетимолошку анализу на *po* + *rodъ*), дозвољава и извођење од нгр. παράδη; Скок 3: 13 s.v. *poroda* < παράδη, скраћено од παράδεισος (има VASMER GL: 121).

³² Независно од SEW, као балк. грецизам тумаче VASMER: 121 aserb. *porъta* (уз савремене дијал. потврде); Скок 3: 13–14 „на истоку грецизам лат. подријетла, на западу латинизам (ријеч је припадала балк. латинитету)”, (има VASMER GL: 121); БЕР 5: 532; SOPHOCLES: 911 = lat. *porta*; ANDRIOTIS: 291 < лат. *porta*.

³³ Без овог коментара и VASMER: 42 (мада VASMER: 78 s.v. *kiparisъ* указује на *kum-paris* ‘чемпрес’); Скок 1: 3 s.v. *abis*; БЕР 1: 10 s.v. *амбџс*; најпотпуније ЕРСЈ 1: 146–147; ANDRIOTIS: 3.

³⁴ Пада у очи да ни Фасмер није рачунао са грчким пореклом (тј. није уврстио ову реч у своју монографију о с.-х. грецизмима, дакле, VASMER Ø), док у већини осталих речника (нпр. три у којима FW није на списку литературе) нема дилеме око крајњег исходишта овог термина, уп. Скок 1: 275 (исправља гр. предложак у κυριακή); ЭССЯ

2.7.3. FW 86 s.v. **ela** bulg. *jala, elate, jalajte*, serb. *ela, elate, elamo* ‘wolan’ – гр. ἔλα ‘veni’ ... hinsichtlich der Formen, vgl. man nsl. *na, nata, nate* vs. SEW 62 s.v. **gel** b. *gel, jela, ela* ‘komme’, s. *gela, ela*, klr. *hyl’a* – tur. *gelmek* ‘kommen’, impt. *gel*, гр. ἔλα. ▼ Овде се ради о две сазвучне али различите речи, исте врсте и значења, где је једна грецизам а друга турцизам: нити је гр. облик резултат аферезе почетног тур. *g-*, нити је турски настао проширивањем грчког. Стога би било боље да одредница из FW није уметнута у нову у SEW. Каснији етимолози су пропустили и Миклошичев коментар у FW да паралелу формалном развоју пружа слн. *na, nata, nate*.³⁵

2.7.4. FW 87 s.v. **fenjer** serb. ‘laterna’, bulg. *fener, fenjer*, rus. *fonarь* – türk. *fener*, гр. φανός, φάρος vs. SEW 57–58 s.v. **farū**² p. *far* ‘Leuchtturm’, r. *farosъ* – it. *faro*, гр. φάρος. Auf φάνος (φανάριον) beruht s. **panos**, r. *fonar*, wt. *chvonar*, türk. *fener*, b. *fener*, s. *fenjer*. ▼ У SEW су обједињене две одреднице, тако што је стара из FW, као турцизам гр. порекла, уметнута у нову, посвећену грецизму (без прављења разлике између пољ. *far* и стрп. *ūanos*) – а да није објашњено да је управо деминутив из заграда био извор турцизма (уп. Скок). Ово је један од случајева где долази до изражаја проблематичност вишејезичне концепције речника.³⁶

2.7.5. FW 108 s.v. **malaksati** serb. ‘debilitari’ vuk. – гр. μαλάσσειν, аор. μαλάξαι + ibid. **malakija** asl. ‘mollities’ – гр. μαλακία vs. SEW 181 s.v. **malakija** asl. μαλακία *malakij*, p. *malacya* ‘Windstille’. Damit verwandt ist s. *malaksati* von ἐμάλαξα. – Aus dem гр. ▼ Спајање две одреднице из FW у једну у SEW, уз коментар да је глагол сродан са именицом, иако формално економично, није срећно решење: ради се о два грчка предлошка. Они јесу сродни на нивоу грчког језика, али из перспективе позајмљивања то су одвојене речи, притом посведочене у два различита језика, старословенском и српском. Стога је решење у FW боље него у SEW. На овом примеру огледа се и сложеност самог концепта етимолошког речника свих словенских језика.³⁷

3: 198–199 (изводи се непосредно од ствнем. речи крајњег гр. порекла); SP 2: 94–95 (наводи се крајњи гр. етимон).

³⁵ Уп. VASMER: 56; СКОК 1: 488 балканизам вероватно тур.-арап. порекла; ОС: 30–31 s.v. *ela*, 21 s.v. *џела*; БЕП 1: 488 s.v. *ела, елате* – сви осим Скока изводе од гр. ἔλα, ἐλάτε < ἐλαύνω. Аргумент за одвојено третирање грецизма и турцизма било би и постојање тур. *elado* < гр. ἔλα ἐδῶ ‘дођи (овамо) тј. хајде овамо’.

³⁶ Тако већ VASMER: 59 *fener, fenjer* < тур. *fener* < српг. φανάριον (нема срп. *panos*); СКОК 2: 598–599 s.v. *panos* [<] гр. φανός, дем. φανάριον.

³⁷ У речницима појединачних језика овај проблем не постоји, уп. VASMER: 94 (има Ми EW: 181); СКОК 2: 361 (има VASMER GL: 94); БЕП 3: 625; ANDRIOTIS: 196 такође одвојено: μαλάξω < стгр. μαλάσσω, μαλακία < стгр. μαλακία.

2.7.6. FW 125 s.v. **sipija** aserb. ‘sepia’, serb. *sipa* – гр. σηπία vs. SEW 296 s.v. **sipa** nsl. kr. s. ‘Tintenfisch’ – it. *seppia*, гр. σηπία. ▼ Промена наслова у SEW у складу је са изостављањем стерп. облика и одговара наведеним савременим потврдама – чији јадрански ареал оправдава и измену етимона. Свака одредница за себе је на месту, проблем настаје тек када се оне посматрају заједно – што иде на рачун сложености концепта речника. За разлику од претходног случаја (в. § 2.7.5.), уместо што је стара одредница избачена, овде је било упутно уметнути је у нову.³⁸

2.7.7. FW 127 s.v. **spuga** kroat. ‘spongia’, serb. *spugav* ‘spongiosus’ mik., sln. *špongija*, kluss. *špondja* (in Nordungern), rum. *spongie*, magy. *spongya* – lat. *spongia*, it. ven. *sponga*, гр. σπογγία, ahd. *spunga* vs. SEW 297 s.v. **sjungerŭ** b. *sjunger* ‘Schwam’, s. *sundjer* – ngr. σφογγάρι, гр. σπογγία. ▼ Промена наслова у SEW прекида континуитет са одредницом FW у свему осим у крајњем етимону. Измена је у складу са новоуведеним буг. и срп. облицима, али управо њихова фонетика указује да им је непосредни предложак морао бити турски а не грчки, односно да су ту у питању две различите одреднице. Стога је оправдано истовремено рачунати да је одредница **spuga** из FW у SEW изостала (нема је ни VASMER), док се *сунђер* не налази у FW. Добру анализу путева позајмљивања дао је СКОК.³⁹

2.8. FW има грецизам као одредницу – SEW је уопште не садржи.

Оваквих речи има 67 – од тога 52 припадају и (старо)српском (понекад и српскословенском, в. нап. 2) језику. Већину их је регистровао још Миклошич, а двадесетак смо овде додали у угластим заградама. Многе одреднице у FW формиране су на основу потврде из само једног језика, што је ситуација која је данас битно измењена (или бар релативизирана⁴⁰), али за ову прилику преглед етимологисаности српских

³⁸ Управо тако и VASMER: 132–133 s.v. *sipija* стерп. реч тумачи као несумњиви средњовековни грецизам, а новије потврде са Приморја као вероватне романизме – јер не могу бити од нгр. σουπία; СКОК 3: 240 исто тако (има VASMER GL: 132); ANDRIOTIS: 332 σουπία < стгр. σηπία.

³⁹ Дакле, VASMER Ø **cŷuža*, нити га помиње s.v. *sunder* < осман. *sünger* < нгр. σφογγάρι < стгр. σπόγγος, атич. σφόγγος (VASMER: 139) – под претпоставком да је рачунао да је *cŷuža* романизам (грчког порекла), питање је зашто има *сунђер*, као турцизам (грчког порекла); СКОК 3: 314 s.v. *spužva* (далм.-ром. лексички остатак < лат. *spongia* < гр. σπογγία, млетачки *sponga* директно од атичког σπόγγος), СКОК 3: 362 s.v. *sunder* (има VASMER GL: 139); ANDRIOTIS: 335 σπόγγος < σπόγγος.

⁴⁰ Овде нису у питању прави хапакси, већ речи посведочене, према Миклошичевом сазнању из 1867, искључиво у једном словенском језику: 21 само у старословенском, 7 само у бугарском, 14 само у српском, 6 само у руском, по једна у словеначком

грецизама ограничили смо на поређење ситуације код Миклошича са њиховом заступљеношћу у два највећа релевантна извора, VASMER и СКОК, не идућу даље у сопствена истраживања.

2.8.1. FW 75 s.v. **armas** bulg. ‘desponsatio’, *armasa*, *armasuva* vb., *armasnik*, *armasnica* – гр. ἀρμόζειν, аор. ἀρμόσαι, das jedoch in dieser Bedeutung nicht vorzukommen scheint.⁴¹

2.8.2. FW 82 s.v. **сьгарь** aserb. ‘sutor’ – mgr. τζαγγάρις.⁴²

2.8.3. FW 82 s.v. **čedrun**, *čidrun*, serb. ‘citrus’ mik., **četruna** vuk, pol. *cytryna*, lit. *citras*, magy. *czitrom*, klruss. *cytrom*, rum. *citru*, *kitru*, *citroam* – гр. κίτρον, lat. *citrum*.⁴³

2.8.4. FW 83 s.v. **dafina** asl. ‘laurus’, bulg. *dafin*, serb. *dafina* ‘oleaster’ – гр. δάφνη.⁴⁴

2.8.5. FW 83 s.v. **deksa** bulg. ‘accipere’ – гр. δέχεσθαι, аор. δέξασθαι.⁴⁵

2.8.6. FW 84 s.v. **děmonъ** asl. ‘daemon’, [стсрп. *демонъ*] – гр. δαίμων.⁴⁶

2.8.7. FW 84 s.v. **djerakar** aserb. ‘falconarius’ danič. – mgr. γερακάρης.⁴⁷

2.8.8. FW 84 s.v. **domestikъ** asl. ‘domesticus’, [стсрп. *доместикъ*], aruss. *demestikъ* nest., russ. *demestvo* ‘cantus ecclesiasticus’ – гр. δομέστικός, lat. *domesticus* ‘qui in ecclesia cantui post protopsalten praeest’.⁴⁸

и украјинском. Да њих заправо нема толико показала је и ова анализа којом је број од 21 старословенског „хапакса” умањен за 9 већ самим регистровањем старосрпских потврда.

⁴¹ Исто тако и БЕР 1: 15 (у питању су јужни и југозападни говори, в. и Таховски 1951: 12), мада се не цитира FW, нити се коментарише Миклошичева опаска да гр. глагол нема специфично значење ‘верити се, заручити се’. За опште ‘приличити, одговарати’, уп. ANDRIOTIS: 36 ἀρμόζω < стгр. ἀρμόζω; нарочито SOPHOCLES: 249 ἀρμόζω ‘to be good for (as a medicine)’, ἀρμογή ‘a fitting, joining, arrangement, commission, joint’, ἀρμολογέω ‘to fit together’, ἀρμολογία = ἀρμονία.

⁴² Исто и VASMER: 49 s.v. **cengarъ*, *cegarъ*, *сьгаръ*; СКОК 1: 255; SOPHOCLES: 1080 – сви се слажу у извођењу од гр. τζάγγα ‘камашна’ < перс. *zanca*.

⁴³ Тако ни VASMER Ø (уп. ипак VASMER: 49, 77 s.v. *cedar*, cf. *kedrъ* < κέδρος); СКОК 1: 269 s.v. *citar* < лат. *citrus* > тал. *cedro* < гр. κέδρος, даље и *cetrun*, *četrun*, *citron*; SOPHOCLES: 666 κίτριον / κίτρον *citreum* = μῆλον μηδικόν; ANDRIOTIS: 160 κίτρο < касногр. κίτρον < лат. *citrus*. Сок, очито због фонетске блискости рефлекса, превиђа разлику између две грчке речи, за ‘кедар’ и ‘лимон’. Друго је питање оправданости узимања гр. облика за непосредни предложак, пошто ч- јасно указује на романско посредство.

⁴⁴ Тако и VASMER: 50; СКОК 1: 331 (има VASMER GL: 50).

⁴⁵ Тако и БЕР 1: 335 аор. ἔδεξα < δέχομαι.

⁴⁶ Тако и VASMER: 51 s.v. *demonъ*, где додаје *demonolithъ* ‘камен за одвраћање ђавола’ < δαιμονόλιθος; СКОК 1: 391 тумачи реч као интернационални латинизам гр. порекла (нема VASMER GL).

⁴⁷ Исто тако и VASMER: 55; СКОК 1: 478 (има VASMER GL: 55).

⁴⁸ Слично и VASMER: 54 aserb. *domestikъ* ‘eques palatinus supremus, exercituum dux’; СКОК Ø, ФАСМЕР 1: 497–498 s.v. *деместик* ‘црквени појац, хориста’ [асимилација

2.8.9. FW 85 **drenopolje** serb. ‘Adrianopolis’, aserb. *drënopolje* danič. – gr. Ἀδριανόπολις; das bulg. und das serb. Wort sind entstanden unter der Einwirkung von *drënb* : nsl. *dren* ‘cornus’, bulg. *dren*, serb. *drijen* etc.⁴⁹

2.8.10. FW 85 s.v. **dromonija** aruss. ‘dromon’, it. *dromogna*, afz. *dromon*, mhd. *tragtunt*, mlat. *dromo* – gr. δρόμων.⁵⁰

2.8.11. FW 87 s.v. **fasa** aruss. ‘palumbes’ – gr. φάττα.⁵¹

2.8.12. FW 87 s.v. **felonь** asl. ‘penula’, aserb. *pëlonь* danil., rum. *falón* – gr. φελόνης, φελόνιον.⁵²

2.8.13. FW 87 s.v. **fialь** aruss. ‘poculum’, russ. *fialь*, čech. *fiala*, rum. *fialь* – gr. φιάλη, lat. *phiala*.⁵³

2.8.14. FW 88 s.v. **florin** bulg. ‘ducatus’ milad., magy. *forint*, serb. *forinta* – mgr. φλουρί, alb. *fljori* ‘aurum’, it. *fiorino*.⁵⁴

2.8.15. FW 92 s.v. **herotonisati**, *hirotonisati* vb. asl. ‘ordinare’, [стерп. *хироѡноисаѡи* ‘рукоположити’, *хероѡноије* n. ‘гласање, избор’ XIII в.] – gr. χειροτονεῖν, аог. χειροτονῆσαι.⁵⁵

2.8.16. FW 93 s.v. **ipodrumь** asl. ‘hippodromus’ – gr. ἵππόδρομος; cf. **podrumь** § 2.5.4.

вокала у руском]. Фасмер се на оба места слаже да је етимон грецизам лат. порекла (разлика у значењима је небитна); SOPHOCLES: 392: δομέστικός (= lat. *domesticus*) ‘one of the imperial body-guard; church officer’.

⁴⁹ Ово VASMER Ø; SKOK 1: 432–433 даје исти крајњи етимон али не наводи – јер нема FW – тумачење о наслањању првог дела сложенице на домаћу *др(и)ѡен*, већ само указује на везивање другог елемента за домаћу именицу *ѡоѡе*; БЕР 1: 480 s.v. *Едирне* < *Одрин*, БЕР 4: 806 s.v. *Одрин* < Ἀδριανούπολις (не помиње се Миклошичево тумачење у FW – у бугарском се тај топоним, опет пучком етимологијом, наслања на *одрина* ‘стаја, обор’). Слично о утицају домаћег фитонима и F. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen I. *Denkschriften der Kais. Akademie in Wien*, Phil.-hist. Classe XXI/1872: 75–106. – за овај податак захвални смо проф. др Александру Ломи.

⁵⁰ Изгледа да реч није заживела у руском, ФАСМЕР Ø; SOPHOCLES: 396 ‘a kind of a light vessel, etc.’

⁵¹ Изгледа да овај назив за голубове није заживео у руском, ФАСМЕР Ø; ANDRIOTIS: 397: φάσσα < стгр. φάσσα [‘дивљи голуб’].

⁵² Тако и VASMER: 59: стерп. *felonь* / *pëlonь* < сргр. φαιλόνιον, φαινόλης ‘огртач, кабаница, мантија’; SKOK Ø; ANDRIOTIS: 398, 394–395 φελόνη = φαιλόни ‘мантија’ < лат. *paenula* [‘путна кабаница’].

⁵³ Тако и ФАСМЕР 4: 192 директно из гр. φιάλη; ANDRIOTIS: 399 φιάλη < стгр. φιάλη.

⁵⁴ Буг. облик је несумњиво директни грецизам (уп. Филипова-Байрова 1969: 167–168 s.v. *флурѡна*, *флорѡн* < нгр. φλουρί < клат. *florinus* итд.; тако и ANDRIOTIS: 403 φλουρί / φλωρί, SOPHOCLES Ø), док срп. хунгаризму, као ни самој мађ. речи која није из грчког, овде и није било место (SKOK 1: 525 s.v. *forinta* с правом не помиње грчки, такође VASMER Ø).

⁵⁵ Тако и VASMER: 63; SKOK 1: 665 s.v. *herotonije* (има VASMER GL: 63, нема стсл. потврду); ФАСМЕР 4: 234 < гр. χειροτονῶ (-ис од гр. аориста).

2.8.17. FW 94 s.v. **jedjupak** serb. ‘zingarus’, *idjupak* mik. – gr. αἰγύπτιος, ngr. γύφθος, mlat. *aegyptiacus*; vgl. sp. *gitano*, fz. *égyptien*, engl. *gypsy*.⁵⁶

2.8.18. FW 94 s.v. **jehinъ** asl. ‘erinaceus’ – gr. ἐχῖνος.⁵⁷

2.8.19. FW 94 s.v. **jepistolija** asl. ‘epistola’, [стсрп. (j)eйисѡлија] – gr. ἐπιστολή.⁵⁸

2.8.20. FW 94 s.v. **jepitronъ** aserb. ‘curator’ – gr. ἐπίτροπος.⁵⁹

2.8.21. FW 95 s.v. **kalamarъ** asl. ‘calamarium’, чеч., pol., klruss. ... – lat. *calamarium*, gr. καλαμάριον; daher stammt auch nsl. *kalamar* ‘riba sepia loligo’, [с.-х. каламар].⁶⁰

2.8.22. FW 95 s.v. **kalesa** bulg. ‘vocare’ verk., ‘in animo habere’ milad. – gr. καλεῖν, aor. καλέσαι.⁶¹

2.8.23. FW 96 s.v. **kantinarъ**, *kantenarъ* aserb. ‘numerus centenarius’ – ngr. κεντηνάριον, lat. *centenarium*, ahd. *zetenâri*.⁶²

⁵⁶ Слабо посведочено, стога VASMER Ø; SKOK 2: 394b s.v. *mazati* само успутни помен поводом: „*maḥyūaḥ* [< μάγειρος] ... унакрштањем са *jehyūaḥ* < *aegyptius*” (иначе добро посведочено у RJA); SOPHOCLES: 91 Αἰγύπτιος без овог значења; ANDRIOTIS: 74 γύφθος < сргр. Гύφτοι < стгр. Αἰγύπτιοι.

⁵⁷ Како реч није српска, VASMER Ø, док SKOK 1: 782a s.v. *jež* само упућује на gr. ἐχῖνος, нем. *Igel* – као на паралеле домаћој речи; нема стсл. *jehinъ* јер није имао FW (SEW: 106 s.v. *ježŷ* не помиње ие. паралеле, па ни грчку); ESJS Ø.

⁵⁸ Независно од FW, као старосрпску реч (ако и ова стсл. потврда није то) имају је и VASMER: 57 s.v. *epistolija*; SKOK 1: 492–493 s.v. *epistola* наводи све, прати путеве позајмљивања (има VASMER GL: 57).

⁵⁹ Тако и VASMER: 70; SKOK 1: 774 (има VASMER GL: 70) – обојици недостаје облик са завршним *-ovъ*. Од два помена (Даничић 3: 523 за један реферише на Пуцић I, а за други на Пуцић II, оба пута на исту страну), заправо су оба у истој исправи Пуцић II: 120, а нормалан стсрп. лик је *йишпрой*, који Даничић 2: 307 доноси из MS и из Пуцића (упућујући одатле на *jeйишпрой* кога нема!).

⁶⁰ Нема ни VASMER Ø; SKOK 2: 18 s.v. *kalam* „романска изведеница на *-arius* > *-ar* је *kalamar* ‘олигањ’ (‘тинтарница’, ‘подочњаци’)”; SOPHOCLES: 620 καλαμάριον: 1) ‘reed-case, pen-case; inkstand’, 2) ‘calamary, different from σηπία’; ANDRIOTIS: 142 s.v. *καλαμαράς* = *καλαμάρτι* ‘мастионица’ < лат. (*theca*) *calamaria* (= θήκη καλαμῶν γραφῆς ‘перница, спременица за пера за писање’), а затим морски каламар према мастионици.

⁶¹ Тако и БЕР 2: 165 s.v. *калѣс(у)вам*, *калѣсам* ‘позивам на свадбу, веридбу и сл.’, без помињања Миклошича; иако VASMER Ø; SKOK Ø, исти глагол представља и облик срп. дијал. (Врање) *калесва* т. ‘онај који иде са боцом ракије и позива на свадбу или веридбу, буклијаш’ [recte: vb. 3.sg. ‘иде ... и позива ...’ тј. нормализовано у инфинитив: ‘ићи ... и позивати’] (PCA s.v.).

⁶² Тако и VASMER: 74: *kantinarъ* ‘pondus centenarius, Zentner’ + *kentenarъ*, *kantenarъ*, *kendinarъ*, *čententar* < нгр. κεντηνάριον < лат. *centenarium*; SKOK 2: 35 s.v. *kantar*² ‘вага’ „балк. турцизам романског подрјетла < лат. *centenarium* > биз. κεντηνάριον”; SOPHOCLES: 659 ‘the Latin centenarius, of one hundred (who possesses one hundred sestertia; centurio; κ. sc. pondus = quintal = 100 λίτραι)’; ANDRIOTIS Ø.

2.8.24. FW 96 s.v. **kapara** serb. ‘capparis’ mik., russ. *kapersy*, pol. *kapary*, magy. *kaporna* – нгр. κάππαρι [‘мирођија’]. ▼ Срп. фитоним, вероватно због одсуства у FW, касније није препознат као грецизам.⁶³

2.8.25. FW 96 s.v. **kapiklarije** asl. ‘clavicularius’ – гр. καπικλάριος, aus dem lat. entstell.⁶⁴

2.8.26. FW 97 s.v. **kata** praep. asl., in bulg. und serb. Quellen: *kata dънь* ‘quotidie’ etc., *kata godinu* danič. – гр. κατά.⁶⁵

2.8.27. FW 98 s.v. **kipariš** bulg. verk., milad., pol. *cyprys*, [стерп. *kuīa-ripsь*, српсл. *hūīaripsь*], serb. *čempres* etc., rum. *kiparos* – гр. κούάρισσος.⁶⁶

2.8.28. FW 98 s.v. **kirъ** asl. ‘dominus, domina’, bulg. *ćir* [sic!], serb. *ćir*, *ćira*, russ. *kjurъ*, *kurъ* – гр. κύριος, κυρία.⁶⁷

2.8.29. FW 99 s.v. **komen** nsl. ‘focus’, bulg. *kumin*, serb. *komin* ‘culina, fumarium, focus’ mik., klruss. *komyn*, *komen* ‘fumarium’, russ. *kaminъ*, *kominъ* Daļь – нгр. κάμινος, καμίни ‘focus’, rum. *kamin*, it. *camino*, [без лат. *caminus*], nhd. *Kamin*. ▼ Док Миклошич недвосмислено даје грчки етимон, ни VASMER ни СКОК заправо не рачунају са (непосредним) гр. пореклом.⁶⁸

⁶³ Стога VASMER Ø; СКОК 2: 145 s.v. *kopar* ‘мирођија, Capparis spinosa’: „свесл. и прасл., ако није посуђен (тако Meillet)... Постање није утврђено. Доводи се у везу са *којрива* ... лит. *kvepti* = *kverē* ‘мирсати’ – што је највероватније. Пријевој *o* остаје нејасан”. Скок нема *кајар* (уп. РСА: *кајар*, *кајара*, *кајра*) нити грчки предложак – има у литератури М1 EW: 129 = *kopri* 2, такође без гр. облика); ФАСМЕР 2: 184 s.v. *каперс*, pl. *каперсы* < хол. *kappers* / енгл. *capers* < фр. *câpres* < лат. *capparis*, гр. κάππαρις; ANDRIOTIS: 147 κάπαρι < стгр. κάππαρις.

⁶⁴ Тако и ESJS: 303: сргр. < влат. **capicularius* < лат. *clavicularius*; SOPHOCLES: 628; καπικλάριος „а cogruption of κλαβικουλάριος ‘turnkey’”; ANDRIOTIS Ø.

⁶⁵ Тако и VASMER: 75; СКОК 2: 60 „adj. indecl. у дистрибутивној употреби”; ESJS Ø.

⁶⁶ Тако, и још детаљније, VASMER: 78 стерп. *kiparisь*, такође *kifaris*, *kumparis*; СКОК 1: 56 s.v. *arcipres* описује три различита пута позајмљивања: „*hūīaripis* (Доментијан), *heīaripis* (Вук, Пераст итд., Љубиша) директно из грчког, општи назив *чемџрес* из италијанског, *кујрес* из далматороманског”; ANDRIOTIS: 177.

⁶⁷ Тако и VASMER: 87 s.vv. *kъra*, *kъръ* < сргр. *kъr*, *kъrus* < *kъrios*, данас и *hup*; СКОК 2: 83 нема *hup*, *hupa* – које доноси већ Миклошич, такође од Елезовића Фасмер (кога Скок, иначе, наводи у литератури мада га није читао до краја); БЕР 2: 378–379 s.vv. *kir*, *kirà*; ФАСМЕР Ø; ANDRIOTIS: 178; ESJS Ø.

⁶⁸ Стога VASMER Ø; СКОК 2: 133 s.v. *komin*: „балканско-лат. *caminus* > гр. κάμινος [sic! – да није омашка са смером стрелице?], можда медитеранског подријетла”; БЕР 2: 572 „Балк.-лат. *caminus* са неакцентованим *a* > *o* као стара позајмљеница”; ФАСМЕР 2: 302 s.v. *кoмин* „полонизам, преко немачког из лат. *caminus*”; SOPHOCLES: 625 κάμινος = τέγος, πορνεῖων, L. ‘fornix, lupanar’; ANDRIOTIS: 145 κάμινος < стгр. κάμινος; FRISK: 772 лат. реч изводи од грчке (посведочене код Херодота), као техничког термина непознатог порекла.

2.8.30. FW 99 s.v. **komora** nsl. ‘thesaurarium; camera; cubiculum’, kroat. *komora*, serb. *komora*, *katara* ‘cubiculum’, aserb. *katara* ‘fornix’, russ. *kamera*, etc. klruss., pol., oterb., nserb. – lat. *camera* ‘Gewölbe’, гр. *καμάρα*, ngr. *κάμερα*, *καμάρα* ‘cubile’ etc. ▼ VASMER и SKOK рачунају са грчким пореклом.⁶⁹

2.8.31. FW 101 s.v. **kranijev** adj. asl. ‘calvariae’, [стсрп. *кранијево* adj. n.] – гр. *κράνιον*.⁷⁰

2.8.32. FW 103 s.v. **kumerькь** aserb. ‘tributum pro mercibus exsolvendum, portorium’ danič. – mgr. *κομμέρκιον*, ngr. *κουμέрки*, lat. *commercium*.⁷¹

2.8.33. FW 106 s.v. **livanь** asl. ‘thus’, [стсрп. *ливань*] – гр. *λίβανος*.⁷²

2.8.34. FW 109 s.v. **martirisa** vb. bulg. ‘testari’ verk. – ngr. *μαρτυρῶ*, aor. *μαρτυρήσαι*, rum. *martor* ‘testis’.⁷³

2.8.35. FW 111 s.v. **mlьhь**, *mьhь* asl. ‘vectis’ – гр. *μοχλός* [‘озиб, полуга’].⁷⁴

2.8.36. FW 112 s.v. **mrьtva** asl. ‘myrtus’ [срп. *миръта*] – гр. *μύρτος*.⁷⁵

⁶⁹ Како нису имали Миклошича, не полемишу са њим (што иначе чине са неким ауторима, различитим поводима): VASMER: 81 s.v. *komora* < *καμάρα* (инсистира на гр. пореклу због акцента); SKOK 2: 24–25 *καμάρα* > *camera* [= *ћемер*] (нема VASMER GL); ФАСМЕР 2: 305 s.v. *комора* инсистира на гр. пореклу са аргументом акцента; SOPHOCLES: 624 *καμάρα* ‘arch, vault’, ‘a boat with an arched covering’; ANDRIOTIS: 145 *καμάρα*. *θολωτή στέγη* < стгр. *καμάρα*, *κάμαρα* < лат. *camara* < *καμάρα*.

⁷⁰ Тако VASMER: 84 s.v. *kranijevo mēsto* ‘Golgotha’, полупреведеница од *κράνιον τόπος* (Доментијан); SKOK 3: 269 s.v. *skranje* ‘слепоочнице’ само каже да то не може бити у вези са гр. *κράνιον* (нема VASMER GL), а друга одредница на коју се под *κράνιον* упућује у индексу, **kavara*, не постоји; SOPHOCLES 688 *κράνιον* ‘skull; Golgotha’; ESJS Ø.

⁷¹ Овакав низ у FW подразумева да је гр. < лат.; тако и VASMER 86, 55 s.vv. *kumerькь*, *đumruk*; SKOK 2: 233 s.v. *kumerekь* лепо тумачи византијски пут латинизма и указује на турцизам *ђумрук* (нема VASMER GL); SOPHOCLES: 678; ANDRIOTIS Ø.

⁷² Тако и VASMER 91 s.v. *livanь*; SKOK 2: 311 „Црквени балкански грецизам ... сем. подријетла” (има VASMER GL: 91); ФАСМЕР 2: 493 „тамјан; дрво које даје тамјан”, према имену земље, Либан”; SOPHOCLES: 713 само изведенице: *λιβανόω*, *λιβανοφόρος* итд.; ANDRIOTIS: 186.

⁷³ Глагол је само бугарски (уп. БЕР 3: 674), именица *μαρτυρ* (и њене изведенице), балкански грецизам и интернационализам, уп. VASMER: 95 *martirologion* ‘књига о мученицима’, Ø ово; SKOK 2: 379–380 s.v. *martir* „учена црквена ријеч, грецизам или латинизам, од гр. *μάρτυρ* > лат. *martyr*” (нема VASMER GL).

⁷⁴ ESJS Ø; SOPHOCLES: 771 *μοχλο-ποτέω* ‘to bar a door’, *μοχλευτικός* = *δυνάμενος* *μοχλεύειν*, etc.; ANDRIOTIS: 217.

⁷⁵ VASMER Ø; SKOK 2: 471–472 s.v. *mrta* „Далмато-романски лексички остатак од гр.-лат. *myrta* < *μύρτος*, медитеранског подријетла”; БЕР 4: 119 s.v. *мирт* (мало друкчији етимон Филипова-Байрова 1969: 126); ФАСМЕР 2: 627 *мирсина* ‘мирт’”. ESJS: 478 s.v. *mirьtь* < лат. *myrtus* < гр. *μύρτος*, буг. *мирт* директно из грчког: ANDRIOTIS: 225 *μύрто* < стгр. *μύρτον*.

2.8.37. FW 115 s.v. **ordanj** klruss. ‘der Ort wo das Wasser geweiht wird’ band.⁷⁶ – gr. ἰορδάνης [‘река Јордан’].

2.8.38. FW 124 s.v. **sarakusti** asl. ‘quadragesima’ – ngr. σαρακοστή für τεσσαρακοστή.⁷⁷

2.8.39. FW 124 s.v. **semidaľ** asl., russ., [стсрп. *симидарь*, срп. *симид*] – gr. σεμίδαλις; vgl. türk. arab. *semid*.⁷⁸

2.8.40. FW 124 s.v. **sfungato** asl. ‘cibi genus’, [стсрп. *сфунџаџо*] – ngr. σφουγγάτον.⁷⁹

2.8.41. FW 125 s.v. **silignь** asl. ‘siligo’ – gr. σίλιγνις, lat. *siligo*.⁸⁰

2.8.42. FW 125 s.v. **sinapь** asl. ‘sinapi’, [стсрп. *синаџь*] – gr. σίναπι, nhd. *Senf*.⁸¹

2.8.43. FW 125 s.v. **sinkritь** asl. ‘qui est a secretis’ – gr. ἀσηρκήτις.⁸²

2.8.44. FW 125 s.v. **sinorь** asl. ‘confinium’, bulg. *sinor* siebenb., serb. *sinor*, *sinoriti* vb. [стсрп. *синорь*], alb. *synor* – gr. σύνορος.⁸³

2.8.45. FW 125 s.v. **skaram** serb. ‘scalmus’ mik. – it. *scarmo*, *schelmo*, *scalmo*, gr. σκαλμός.⁸⁴

2.8.46. FW 125 s.v. **skepar** bulg. ‘securis’ tetragl. – ngr. σκέπαρνον, σκεπάρνι.⁸⁵

⁷⁶ Изгледа да овај Миклошичев извор (*Starosvêtskij bandurista*, Moskva 1861, vol. III) није био ексцерпиран за украјинске речнике (у којима ову реч нисмо нашли, такође ЭССЯ Ø; ESJS Ø), али она је посведочена у руском и белоруском (ФАСМЕР 2: 23 s.v. *ерданы*), уп. и (сливено са предлогом) срп. *војорданье* (у црквеној песни, А. Лома усмено).

⁷⁷ Иако ESJS Ø, међу више потврда у Ми LP: 823 стоји и једна српска (krmč-saec. XVI, foll. 347).

⁷⁸ Тако и VASMER: 131–132 s.v. *simidarь*; Skok 3: 236 s.v. *simit*; ФАСМЕР 3: 599; ANDRIOTIS: 319 *σεμιγδάλι* < стгр. *σεμίδαλις* / 323 *σιμιγδάλι*.

⁷⁹ Тако и VASMER: 131 *sfungato* n. ‘врста колача од куваних јаја’ < нгр. σφουγγάτον ‘placenta ex ovnis cocta’; Skok Ø; SOPHOCLES Ø; ANDRIOTIS: 354 σφουγγάτο ‘омлет’ + σφουγγίζω < σπόγγίζω.

⁸⁰ ESJS Ø; SOPHOCLES: 989 *σίλιγνις* = *σεμίδαλις*; ANDRIOTIS Ø.

⁸¹ Тако и VASMER: 132 стсрп. *sinapь* < нгр. σίναπι, стгр. σίναπι, σίναπυ; Skok 3: 220 s.v. *senef*; SOPHOCLES: 989; ANDRIOTIS: 323 σίναπι < стгр. σίναпυ.

⁸² ESJS Ø; SOPHOCLES: 261 the Latin *a secretis*; ANDRIOTIS Ø.

⁸³ Тако и VASMER: 132 ‘граница’; Skok 3: 239 ‘балкански грецизам’; БЕР 6: 674–675; ANDRIOTIS: 350–351 σύνορος < σύνορον adj. n. < σύν-ορος. [Случај за себе је FW 114 serb. *nurija* ‘dioecesis’, aserb. *norija* danič < ἐνορία vs. SEW: 217 *nurija* s. Pfare < ἐνορία; VASMER: 69 *jenorija* ‘territorium dioecesis’, 67 *inorija*, 103 *norija*; Skok 1:773 *jenorija* ‘жупа, парохија’; ANDRIOTIS: 101 ἐνορία f. adj. ἐν-όριος.]

⁸⁴ Иако су облици у FW распоређени на начин типичан за SEW, узимамо да је Миклошич ову реч држао за грецизам. Ипак, VASMER Ø; Skok 3: 257 s.v. *skaram* < тал. *scarmo*, лат. *scalmus*, гр. σκαλμός облици -r- < -l-, као ἀδερφός < ἀδελφός; ANDRIOTIS: 327 σκαρμός < стгр. σκαλμός. Битно је да постоје већ нгр. и итал. облици са -r-.

⁸⁵ Тако и Филипова-Байрова 1969: 155; БЕР 6: 743 (за Буђишевском) заговара непоследно алб. порекло грецизма!; ANDRIOTIS: 326 σκεπάρνι < σκεπάρνι-ον < стгр. σκέπαρνον.

2.8.47. FW 125 s.v. **skitъ** asl. ‘habitatio anachoretarum’, [срп. *скиӣ* ‘sedes eremitae’] – гр. σκῆτις. ▼ VASMER пропустио одредницу, СКОК погрешно етимон – вероватно зато што нису имали FW.⁸⁶

2.8.48. FW 125 s.v. **sknipa** aruss. ‘culex’ – гр. σκνίψ.⁸⁷

2.8.49. FW 126 s.v. **spekulator** asl. [стсрп. *сїекулаїѡрь*] – гр. σπεκουλάτωρ.⁸⁸

2.8.50. FW 127 s.v. **spira** asl. ‘cohors’ – гр. σπεїρα.⁸⁹

2.8.51. FW 127 s.v. **stadij** asl. ‘stadium’ [стсрп. *сїадиу* ‘пречка на лествици’] – гр. στάδιον. ▼ СКОК нема одредницу, нити игде помиње ову реч – вероватно држећи да је учена.⁹⁰

2.8.52. FW 127 s.v. **stasъ** aserb. ‘regio pastoria’ danič. – vgl. гр. στάσις. ▼ СКОК сасвим пропустио реч (јер није имао FW ?).⁹¹

2.8.53. FW 127 s.v. **statyръ** asl. ‘stater’, [с.-х. *сїаиїера*] – гр. στατήρ. ▼ VASMER нема уопште, СКОК пропустио стсл. пример као паралелу.⁹²

2.8.54. FW 128 s.v. **sulinarъ** asl. ‘canalis’, [срп. *сулундар*, буг. *сулинар*, *солиндар* итд.] – нгр. σωληνάρι, σωλήν. ▼ Овде „Миклошич није читао самог себе”.⁹³

⁸⁶ Стога VASMER Ø; СКОК 3: 260 тумачи аферезом од ἀσκητής (за Маченауером); ФАСМЕР 3: 640–641 изводи од имена пустиње у Египту; БЕР 6: 751 следи Фасмера; SOPHOCLES: 994–995 Σκῆτις see Σκίτις ‘Scitis, a place in Egypt, near Mareotes, on the border with Lybia’, Σκитιώτης ‘a monk of Scitis’; исто и ANDRIOTIS: 326 s.v. σκῆτη.

⁸⁷ Тако и ФАСМЕР 3: 643 ‘vâsh’ итд.; ANDRIOTIS: 327.

⁸⁸ VASMER: 135 стсрп. *spekulatorъ*, гр. < лат. *speculator* ‘крвник, целат’, првобитно и ‘шпијун’; СКОК Ø; SOPHOCLES 1003 σπεκουλάτωρ ‘an officer about a person of the general; executioner’; ANDRIOTIS Ø.

⁸⁹ ESJS: 865 < гр. σπεїρα; ANDRIOTIS: 334 σπεїρα < стгр. σπεїρα.

⁹⁰ Међутим, VASMER: 136 *stadii* ‘Leitersprosse’, mgr. στάδιον ‘statio seu locus monachis assignatus’, vlat. *stadium*; СКОК Ø; ESJS: 873 < гр. στάδιον ‘Sportplatz; Langemass’, без овог значења; SOPHOCLES: 1005 (има изведенице); ANDRIOTIS: 336 στάδιο < стгр. στάδιον.

⁹¹ VASMER: 136 *stasъ* < гр. στάσις, нгр. στάσι; СКОК Ø; мада СКОК 3: 339b s.v. *stapanin* помиње στάσις у функцији побијања фонетске прихватљивости Будимировог извођења *stapanus* < **statānus*); уп. и Поповић 1953: 222, уздржан око *сїасина* ‘остава, шупа’; БЕР Ø; SOPHOCLES: 1006 Ø ово значење.

⁹² VASMER Ø; СКОК 3: 329 s.v. *statera* ‘мала ручна вага која се објеси...’ дјеломице и далм.-ром. лексички остатак од влат. **statērea* = кллат. *statēra*, од гр. στατήρ; БЕР Ø; SOPHOCLES Ø; ANDRIOTIS: 337 στατήρας < стгр. στατήρ [мера тежине, 44 оке, 54 kg].

⁹³ Уп. VASMER: 139 s.v. *sulundar* ‘чунак на пећи’ < сргр. σωληνάρι(ον) ‘цев’, нгр. σουληνάρι ‘idem’ < стгр. σωλήν ‘цев, олуц, жлеб, канал’. „Нејасно ми је d”); СКОК 3: 360 s.v. *sulundar*, поред *sulenar*, са нејасним d i u (!). Према Новаковићу [ASIPH 9, 622], од сргр. деминутива σωληνάριον, нгр. σουληνάρι, од σωλήν (има VASMER GL: 139); ANDRIOTIS: 355 σωληνάρι, σωληνάριο, σωλήνα < стгр. σωλήν; БЕР 7: 308–309 s.v.v. *colina*, *солндар*; за семантику уп. СКОК 3: 517 s.v. *tub* / *tubo* ‘цилиндар за свијећу; димњака штедњака’ < итал. *tubo* < лат. *tubus* + дем. *tubulus* (уп. *tuvla*, *tugla*).

2.8.61. FW 132 s.v. **tokъ** asl. ‘usura’ – gr. τόκος.¹⁰¹

2.8.62. FW 133 s.v. **tromiriti** vb. serb. ‘am dritten Tage essen’ – vgl. gr. τριμερίζειν.¹⁰²

2.8.63. FW 133 s.v. **tropariti** vb. serb. ‘multum loqui’ – gr. τροπάριον. ▼ VASMER нема глагол који је срп. деноминал.¹⁰³

2.8.64. FW 133 s.v. **tuvľъ** f. bulg. ‘Ziegel’, [срп. дијал. *ѡуѡла*] – ngr. τοῦβλον.¹⁰⁴

2.8.65. FW 134 s.v. **vagan** nsl. ‘modius’, bulg. ‘vas quoddam’: v srebren vagan je svarila milad. serb. *vagan* ‘scutura lignea; mensura’ vuk., klruss. *vahany* ‘Trog’, russ. dial. *vaganki* ‘idem’ Dalъ – vgl. ngr. βαγένι.¹⁰⁵ ▼ VASMER нема – јер није имао FW.

2.8.66. FW 136 s.v. **visikostъ** aruss. ‘annus intercalaris’; *visokostъnъ* adj., russ. *visokostъ*, *visektostъ*, bulg. *visokošna godinъ*, rum. *visekt*, alb. *visek* – gr. βίσεκτος, βίσεξτος, lat. *bissexus*.¹⁰⁶

¹⁰¹ ESJS Ø јер је реч познија, уп. Мi LP: 995; SOPHOCLES: 1084 τόκος ‘interest on money’; ANDRIOTIS: 366 τόκος < стгр. τόκος (< τίκτω).

¹⁰² VASMER: 145 < гр. *τριμερίζειν < τριμερία ‘време од 3 дана’ ... „tro- : trъ- према домаћим сложеницама”); СКОК 3: 506 s.v. *tromiriti* „наш деноминал на -iti од гр. сложенице τριμερία > τριμερίζω ... код Вука *u* > *o* због лабијала, уп. *ѡонисѡра* ... Грцизам је црквени и балкански, уп. цинц. *trimeare* ‘трећи дан по рођењу детета’); ФАСМЕР Ø; ANDRIOTIS: 374 трімера ‘помен три дана после сахране’ < три-ήμερον. VASMER и СКОК се не слажу око детаља творбе (домаћи деноминал или позајмљени глагол – Фасмер га само реконструираше, незнано откуда Скоку без астериска).

¹⁰³ Уп. ипак стсрп. именицу VASMER: 145 s.v. *troparъ* нема глагол; СКОК 3: 506 има глагол из Грбља: *не ѡроѡари* ‘не говори много’ (нема VASMER GL); SOPHOCLES: 1096 τροπάριον ‘modulus, modulation; a short hymn’; ANDRIOTIS: 375 τροπάρι < трѡπος.

¹⁰⁴ Тако и VASMER: 145 s.v. *tugla*, данас *tugla* (Тимок, Косово и Метохија) < сргр. тоѡβлон < лат. *tubulum* ... за позногр. промену *vl* > *γl* [sic!] упућује на Триандафилидису; СКОК 3: 517 s.v. *tub* „деминутив лат. *tubula* преко сргр. тоѡβουлон > нгр. тоѡβлон постао балканизам; *ѡуѡла* (Црмница) = *ѡуѡла* (Косово, Тимок)”, има и VASMER GL: 145; СКОК 3: 467–468 s.v. *tigla* „јужнодалматска ријеч /балк. латинитет/ Босна, Србија, Космет, Пипери *ѡуѡла*, турцизам од тур. *tugla*, народски *tuvla*. Самогласник у настао унакрштањем са *tubulus* ‘цевка за воду’ < нгр. тоѡβлон” – у овој маси података Скок не помиње самог себе 3: 517 s.v. *tub*; SOPHOCLES: 1086 (само изведеница: τουβουλαμέντος adj. (*tubulus*) *tubulatus* ‘grooved, hollowed out’; ANDRIOTIS: 368 тоѡβλο < лат. *tub(u)lus* ‘мала цев’.

¹⁰⁵ VASMER Ø; СКОК 3: 559 ‘чинија, здела; мера жита од 20–30 kg. итд.’ ... „у Боку ... дошла преко биз. γάβενον > (метатезом) *βάγενον; по Батистију медитеранског подријетла”); БЕР 1: 110–111 s.v. *vagan*, још сх., слн., рус., чеш., а гр. βαγήνι вероватно из буг. (тако и ANDRIOTIS); БЕР 1: 221 s.v. *gavan* < итал. *gavagno* < влат. *cavaneus* < *cavus*; ФАСМЕР 1: 264 s.v. *vagan*, уздржан и неопредељен – ипак понавља своју претпоставку (в. и БЕР) да је сргр. од влат. *cavaneus* : *cavus* ‘пун’. SOPHOCLES: 322 γαβάθα, -ης ή the Latin *g a b a t a* (*c a v u s*) ‘bowl’ = γαβαθόν, βαγ- Ø; ANDRIOTIS: 47 βαγένι βαρέλι < можда слов. *vagan*.

¹⁰⁶ Тако и ФАСМЕР 1: 320 s.v. не помиње FW, него цитира само Мi LP: 64; SOPHOCLES: 309 βίσεκτος, βίσεξτος ‘the Latin bisextus, bisextile, intercalary’; ANDRIOTIS Ø.

в. нап. 34), стсрп. *їанос* (s.v. *panos* § 2.7.4., в. нап. 36). Коначна рачуница подразумева сабирање бројева из овог и претходног параграфа.

3.2. Пада у очи и чињеница, можда ванлингвистичког порекла, да један низ термина из домена црквене терминологије или нису уопште, или не јасно дефинисани као (непосредни) грецизми: *поръ* – за њим и *popadija* (§ 2.2.2., 2.6.7), *parok* / *paroh* s.v. *far* (§ 2.5.2), *mnihъ* (§ 2.6.5), *poroda* (§ 2.6.8.), *сръку* (§ 2.7.2.) већ као панонизми, германизми и сл. Ван овог тематског круга, тако је третирана и *jetika* (§ 2.5.1.).

4. Овај сумарни преглед и поређење одговарајућих одредница FW и SEW које садрже грецизме документовали су чињеницу – које Фасмер и Скок, за разлику од већине словенских етимолога прошлог века, или нису били свесни, или до ње нису држали – да неподударности између та два Миклошичева дела уопште нису занемарљиве. Штавише, оне су толике да намећу потребу да се у будућим испитивањима грецизама у српском језику (као и других позајмљеница, у њему и у осталим словенским језицима) свака реч прати још од Миклошичеве прве студије на ту тему, а не само од етимолошког речника. Осим тога, недвосмислено се указала задивљујућа чињеница да је, што у једном што у другом делу, Миклошич још крајем деветнаестог века препознао и правилно протумачио, осим других позајмљеница, и огромну већину грецизама посведочених у словенским језицима.¹⁰⁸ Полазећи од Миклошича, уз ослањање на Мејера и неке сопствене студије, Фасмер је средином прошлог века, грецизме издвојио из укупног корпуса српског језика и описао их као посебну целину. На почетку овог века, потребно је тај корпус употпунити новим потврдама из дијалеката, прецизирати ареале и породице тих речи, а по могућности и методолошки се боље поставити према третирању директних и индиректних позајмљеница, нарочито грецизама.

ЛИТЕРАТУРА

- Аргировски, Мито. *Грцизмиѿе во македонскиоѿ јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 1998.
 БЕР: *Български етимологичен речник*. 1–. Софија: БАН, 1971–.
 Влалић-Поповић, Јасна. Грецизми у српском језику (осврт на досадашња и поглед на будућа истраживања). *Јужнословенски филолоѿ* LXV (2009): 375–403.

¹⁰⁸ Понекад истиче да одређена реч није грчког порекла, нпр. *коромисло* (SEW: 131), *сабља* (FW: 123).

- Даничић: Буру Даничић. *Рјечник из књижевних сџарина српских*, 1–3. Београд: 1863–1864.
- ЕРСЈ: *Еџимолошки речник српског језика*, 1–. Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, Етимолошки одсек, 2003–.
- ОС: *Огледна свеска*. Београд: Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ, 1998. (= Библиотека Јужнословенског филолога, н.с. 15).
- Поповић, Иван. Новогрчке и средњегрчке позајмице у савременом српскохрватском језику. *Зборник радова С.А.Н. XXVI*, Византолошки институт, књ. 2 (1953): 199–233.
- Поповић, Иван. Грчко-српске лингвистичке студије II. Грчке позајмице у савременом српскохрватском језику. *Зборник радова С.А.Н.* Византолошки институт. XLIV, књ. 3 (1955): 111–115; Грчко-српске студије III. Проблем хронологије византских и новогрчких позајмица у савременом српскохрватском језику, *ibid.*, 117–157.
- РСА: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1–. Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- ТАХОВСКИ, Анастас. *Грчки зборови во македонскиот народен зовор: ѓрилог кон еџимолошкиот речник на македонскиот јазик*. Скопје: Филозофски факултет, 1951.
- ФАСМЕР: Макс Фасмер. *Этимологический словарь русского языка*, I–IV. Москва: Прогресс, 1986–1987.
- ФИЛИПОВА-БАЙРОВА, Мариа. *Грчки заемки в съвременния български език*. София: БАН, 1969.
- ЭССЯ: *Этимологический словарь славянских языков*. Праславянский лексический фонд (ред. О. Н. Трубачев – А. Ф. Журавлев), 1–. Москва: Наука, 1974–.
- *
- BEZLAJ: France Bezljaj. *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I–V. Ljubljana: SAZU, 1977–2005.
- DELI: Manlio Cortelazzo, Paolo Zolli. *Dizionario etimologico della lingua italiana*, 1–5. Bologna: Zanichelli, 1979–1988.
- ESJS: *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, 1–. Praha: Academia, 1989–.
- FRISK: Hjalmar Frisk. *Griechisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: C. Winter, 1973–1979.
- FW: Franz Miklosich. Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen. *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. Philosophisch-historische Classe. Fünfte Band, Wien, 1867, 73–140.
- LIDDELL – SCOTT: Henry George Liddell, Robert Scott. *A Greek-English Lexicon*, Oxford: Clarendon Press, 1968.
- MEYER, Gustav. *Neugriechische Studien*, I–II, III–IV. Wien: F. Tempsky, 1894, 1895.
- Mi EW (= SEW)
- RJA: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII. Zagreb: JAZU, 1880–1976.
- SEW: Franz Miklosich. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1868.
- SKOK: Petar Skok. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: JAZU, 1971–1974.
- SOPHOCLES: E. A. Sophocles. *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods* (From B.C. 146 to A.D. 1100), I–II. New York: Frederick Ungar Publishing Co., 1887.
- SP: *Słownik prasłowiański* (red. Franciszek Sławski – Wiesław Boryś), 1–. Wrocław etc.: Wydawnictwo PAN, 1974–.
- VASMER GL (= VASMER)
- VASMER: Max Vasmer. *Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen*. Berlin, 1944. (= Abhandlungen der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Jg. 1944, Phil.-hist. Klasse, Nr. 3).

VINJA: Vojmir Vinja. *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, I–II. Split – Zagreb: Logos – JAZU, 1986.

*

ANDRIOTIS: Νικολάου Π. Ανδριώτη. *Ετυμολογικό λεξικό τής κοινής νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, ³1990.
 ΛΚΝΕ: *Λεξικό τής κοινής νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, ²2001.

Jasna Vlajić-Popović

MIKLOSICH AND LOANWORDS – THE CASE OF GRECISMS

S u m m a r y

The paper deals with comparison of the two corpora of Greek loanwords interpreted in Franz Miklosich's *Slawisches etymologisches Wörterbuch* (= SEW) and in his earlier study *Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen* (= FW), with a focus on Grecisms in Serbian. This research is motivated by the fact that, unlike most other Slavic dictionaries published after SEW (which do feature both FW and SEW on their lists of references – obviously with good reason!), two most prominent authorities on Serbian etymology, Petar Skok in his etymological dictionary and Max Vasmer in his monograph on Greek loanwords in Serbo-Croatian, have for some reason omitted the earlier title. That fact has caused some shortcomings in their interpretation and even absence of certain words (which probably would not have happened had Vasmer and Skok had FW at their hands). A statistic survey of such instances is provided. The differences between the members of almost one hundred pairs of equal or analogous lemmata from FW and SEW are classified in several groups, the largest of them comprising nearly seventy words (in that number more than 50 Serbian or Old Serbian ones) which, although they had previously been interpreted in FW, were later not included in SEW. It is concluded that in thorough studies of Greek – as well as any other loanwords – in Serbian, it still does make sense to delve as deep as Miklosich's study on loanwords in the Slavic languages which preceded his famous etymological dictionary by almost two decades.

Институт за српски језик САНУ
 Етимолошки одсек
 Кнез Михаилова 36/1, 11000 Београд, Србија
jasna.vlajic@isj.sanu.ac.rs